

Lausunto

Siilasmajan kilta ry

Kuusamo

Asia: VN/13817/2022

Ympäristöministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi vuoden 1923 luonnonsuojelulain nojalla perustettuja kansallispuistoja, luonnonpuistoja ja eräitä luonnonsuojelualueita koskevien lakien muuttamisesta

Siilasmajan kilta ry kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä asiaan.

Lausumme, että kyseinen esitys luonnoksesta luonnonsuojelulain tarkennukseksi kansallispuistojen, luonnonpuistojen ja eräitä luonnonsuojelualueita koskevien lakien muuttamisesta on erittäin tarpeellinen ja tulee saattaa voimaan varsinaisen luonnonsuojelulain uudistamisen yhteydessä mahdollisimman nopeasti.

lausumme kuitenkin, että esitettyä luonnosta tulee tarkentaa seuraavien oleellisten seikkojen osalta, jotta lainsäädännön johdonmukaisuus perustuslain, luonnonsuojelulainsäädännön, muiden erityislainsäädäntöjen sekä direktiivien velvoitteiden kesken selkeytyisi.

Perustuslain säädösten huomioonottaminen

Luonnoksen liitteenä on tarkasteltu perustuslain asettamia vaatimuksia, huomauttaen että eduskunnassa parhaillaan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 76/2022) on tarkasteltu uudistettavan luonnonsuojelulain säännösten perustuslain mukaisuutta, ja että tässä liitännäisessä esityksessä tarkastellaan perustuslaillisia kysymyksiä vain siinä laajuudessa kuin tuota hallituksen esitystä on tässä esitettävien lakien osalta tarpeen täydentää.

Katsomme, että luonnoksen tarkastelu perustuslain vaatimuksiin on jäänyt osittain puutteelliseksi, jonka vuoksi esitämme seuraavaa:

1. Malminetsintä elinkeinovapauden näkökulmasta kansallis- ja luonnonpuistoissa

Erityisenä kysymyksenä hallituksen esityksessä HE 76/2022 on tarkasteltu malminetsintään liittyviä säännöksiä elinkeinovapauden näkökulmasta, kun

lakiehdotuksen mukaan malminetsintä kiellettäisiin kansallis- ja luonnonpuistoissa, ja aikaisempi vanhimpien puistojen osalta ympäristöministeriölle ja muiden osalta alueen hallinnasta vastaavalle Metsähallitukselle säädetty toimivalta myöntää lupa malminetsintään.

Jatkossa malmietsintään ei voisi enää myöntää kansallis- ja luonnonpuistossa lainkaan lupaa. Perusteluna lausunnossa lausutaan, että käytännössä malminetsintää ei ole tähänkään asti harjoitettu kansallis- ja luonnonpuistoissa, joten ehdotetut muutokset eivät vaikuttaisi tosiasiallisesti malminetsinnän mahdollisuuksiin, mutta

selkeyttäisivät tilannetta.

Lausumme, että malminetsinnän kieltäminen kansallispuistoissa ja luonnonpuistoissa on ehdottoman välttämätöntä, eikä siitä saa lipsua millään keinotekoisin perusteluin. Tämän vuoksi laissa on tarkennettava, että kiello koskee sekä kairauksin toteutettavaa malminetsintää että kairauksin toteutettavaa geologista tutkimusta.

Edellä kuvattu tarkennus on tarpeen, koska luonnoksen kohdassa 2.2 lausutaan edellä kuvattuun nähden ristiriitaisesti, että Metsähallitus ei saa myöntää lupaa malminetsintään kansallis- ja luonnonpuistoissa, ainoastaan geologiseen tutkimukseen, edellyttäen että sillä ei aiheuteta alueen lajeille, luontotyypeille, vesitaloudelle tai maisemalle vähäistä suurempaa haittaa. Katsomme, että kyseinen maininta ”geologinen tutkimus” aiheuttaa oleellisen lainsäädännöllisen ristiriidan, joka loukkaa kansallispuistojen ja luonnonpuistojen perustamistavoitteita sekä ympäristöperusoikeutta ja asianosaisten osallisyhteisöjen oikeusturvaa.

Kaivosyhtiöiden kairauksin toteutettavat malminetsinnät ja GTK:n kairauksin toteutettavat geologiset tutkimukset aiheuttavat alueen lajeille, luontotyypeille, vesitaloudelle tai maisemalle aivan yhtäsuurta haittaa, joka ei ole vähäistä vaan merkittävää. Koska lakiluonnoksessa ei myöskään yksiöidä säädöksiä malminetsinnälle eikä geologiselle tutkimukselle, ei synny myöskään juridista perustetta menettelylle, miksi geologisen tutkimuksen nimellä saisi Metsähallituksen luvalla toimia kansallis- ja luonnonpuistoissa.

Edellä kuvattuun viitaten katsomme, että elinkeinovapauden kannalta kansallis- ja luonnonpuistot ovat erityislainsäädännöllä otettu erityiskäyttöön, joten niihin alueisiin koskee vain perustamissäädöksissä määritellyt rajatut elinkeinovapaudet. Eikä niitä rajauksia tule keinotekoisesti kiertää edellä kuvatulla käsitteellä ”geologinen tutkimus”. Katsomme, ettei tässä lakiehdotuksessa ole esitetty elinkeinovapauskäsitteen alaisuuteen kuuluvaa elinkeinosektoria tai yrityksiä, jotka harjoittaisivat elinkeinonaan geologista tutkimusta.

Ainoa toimija on valtion laitos GTK, joka toimii geologisen tutkimuksen osalta valtion määrärahoituksen varassa, eikä siten ole elinkeinovapauslainsäädännön mukainen yritys.

Lisäksi muistutamme GTK:n kaksoisroolista, jossa he myyvät tiedossaan olevaa malmi- ja geologista tietoa ja palveluita kaikille kaivosyhtiöille salaisilla sopimuksilla, joiden sisällöstä eivät ulkopuoliset saa tietoja. Asiasta on Pohjois-Suomesta ja Lapista useita epäterveitä esimerkkejä. Siten GTK:n ”geologinen tutkimustoiminta” suojelualueilla voi lopulta tuottaa tietoa, joka päätyy alueen luonnonsuojelullisten arvojen näkökulmasta vääriin käsiin, eli malminetsintätarkoituksiin, vaikka malminetsintätarkoituksessa tehtävät tutkimukset lain mukaan kielletään.

Yhtenä esimerkkitapauksena on Oulangan kansallispuisto, jossa GTK teki meriselityksen mukaan Oulangalla ”geologista retkeilykarttaa”, kun alue oli samaan aikaan varattuna Karhu Mining yhtiölle. GTK myös vähätteli

poliisitutkintaan menneiden Oulangan uraanikairauksien tutkimustuloksia mediassa päättäjille, vaikka oli juuri itse analysoinut Agricola Resourcen uraanikairauksien huipputulokset Rovaniemen GTK:n laitoksella. Sallan kunta julkisesti paheksui GTK:ta alueen päättäjien julkisesta harhaanjohtamisesta.

2. Malminetsintä elinkeinovapauden näkökulmasta valtion muilla luonnonsuojelualueilla

Luonnosehdotuksen mukaan Metsähallitus saa 52 §:n 5 momentin nojalla antaa luvan malminetsintään. Lupa voidaan kuitenkin myöntää vain, mikäli toiminta ei vaaranna alueen perustamistarkoitusta eikä aiheuta suojelun perusteena oleville lajeille tai luontotyypeille, vesitaloudelle, maisemalle taikka saamelaisten eri ryhmien oikeuksille alkuperäiskansana vähäistä suurempaa haittaa.

Katsomme yleisen ympäristöetuuden ja asianosaisten oikeusturvan turvaamisen kannalta oikeudenkäytön vastaiseksi sen, ettei luonnoksessa ole esitetty menettelyä, kuinka ja minkälaisiin selvityksiin perustuen kyseisen (metsähallituksen) myöntämän luvan myöntämisedellytykset lupanhakijan tulee lupahakemuksessaan esittää, kuinka Metsähallituksen on lupahakemus kuulutettava asianosaisten, osallisyhteisöjen ja lausunnonantajaviranomaisten lausuntojen hankkimiseksi, ja kuinka muutoksenhakuoikeus turvataan asiassa.

Katsomme, että Metsähallituksella ei ole riittävää tietotaitoa

arvioida näitä ympäristö-, vesistö- ja luonnon monimuotoisuuteen liittyviä haittoja, joten Metsähallituksen oikeus antaa lupa malminetsintään tulee täysimääräisesti kieltää ja KAIKKI MALMINETSINTÄ KAIRAUKSINEEN TULEE SUOMESSA JA LAPISSA TAPAHTUA PELKÄSTÄÄN VALTION VIRANOMAISTEN JULKISTEN KUULEMISKIERROSTEN JA LUVITUKSEN KAUTTA, JOTTA YHTEISÖJEN, MUIDEN MAANKÄYTTÄJIEN JA NAAPURI MAANOMISTAJIEN OIKEUDET TULEE TURVATUKSI JA RIITTÄVÄT VAKUUDET SEKÄ MÄÄRÄYKSET YLEISTEN JA YKSITYISTEN ETUJEN TURVAAMISEKSI TULEVAT ASETETUKSI.

MALMINETSINTÄ JA KAIVOSTOIMINTA TULEE TÄYSIMÄÄRÄISESTI KIELTÄÄ KAIKILLA VALTION JA YKSITYISILLÄ SUOJELUALUEILLA (SUO- JA METSÄSUOJELUALUEET, NATURA-ALUEET, LUONNONPERINTÖSÄÄTIÖN KOHTEET, YKSITYISESTI PERUSTETUT ERI SUOJELUALUEET, KOSKA NE ON PERUSTETTU KO. ALUEIDEN LUONTO-, MAISEMA- JA VESIARVOJEN TURVAAMISEEN JUURI SELLAISELTA PYSYVÄLTÄ TUHOLTA JA SAASTUMISELTA MITÄ KAIVOSTOIMINTA ON.

MUISTUTAMME, ETTÄ MALMIKAIRAUKSET OVAT SAASTUTTANEET POHJAVESIÄ (GTK; KITKAN KOUERVAARA) JA KAIVOSTEN PÖLY- JA JÄTEVESIPÄÄSTÖT SAASTUTTANEET VIEREISIÄ SUOJELUALUEITA (KEVITSAN KOITELAINEN) JA KITTILÄN KAIVOS PURKAA JÄTEVEDET ERITYISSUOJELUSSA OLEVAAN OUNASJOEN NATURAVESISTÖÖN.

3. Saamelaisten oikeuksien turvaaminen

Luonnoksessa lausutaan, että esitys toteuttaa perustuslain 17 §:n 3 momentin säännöstä saamelaisten oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan.

Saamelaisia koskevalla perustuslain säännöksellä turvataan muun muassa sellaisten saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien perinteisten elinkeinojen kuin poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen harjoittamista.

Lisäksi saamelaisilla on perustuslain 121 §:n 4 momentin perusteella saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Perustuslain ohella alkuperäiskansojen perinteisiin elinkeinoihin ja maankäyttöön liittyvä itsemääräämisoikeus tunnustetaan nykyisin myös kansainvälisellä tasolla laajasti.

Luonnoksessa lausutaan myös, että Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean mukaan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 27 artikla merkitsee muun muassa velvollisuutta taloudellisten toimenpiteiden suunnittelemiseen ja toteuttamiseen siten, että saamelaisten elinkeinojen, kuten poronhoidon, taloudellinen kannattavuus säilyy. Saamelaiskulttuurilla on suora yhteys luonnon monimuotoisuuden säilymiseen, mikä korostaa perustuslain 17 §:n 3 momentissa säädetyn saamelaiskulttuurin ylläpitämistä koskevan oikeuden yhteyttä 20 §:ssä säädettyyn ympäristövastuuta koskevaan perusoikeuteen.

Suomi on vuonna 1994 ratifioinut biodiversiteettisopimuksen, jonka tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuuden säilyminen,

luonnonvarojen kestävä käyttö sekä geenivarojen käytöstä saadun hyödyn oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako. Sopimus tunnustaa myös alkuperäiskansojen läheisen ja perinteisen riippuvuuden biologisista luonnonvaroista sekä alkuperäiskansojen perinteisen tiedon merkityksen luonnon monimuotoisuuden suojelulle.

Katsomme edellä olevat kuvaukset oikeaksi ja tärkeiksi. Mutta kun luonnosesityksessä tämän jälkeen lausutaan kuin yhteenvedonmaisesti, että ”Uuden luonnonsuojelulain 55 §:n saamelaisten kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen edellytykset on turvattava perustettaessa valtion luonnonsuojelualueita saamelaisten kotiseutualueelle”, kuvauksen perustuvan ilmeisen virheelliseen tulkintaan perustuslain 17 ja 20 §:n ja KP-sopimuksen 27 artiklan velvoitteista, ja tällä tulkinnallaan on rajannut saamelaisia koskevan tulkintansa koskemaan vain virallisella ns. tunturi- ja inarinsaamelaisten kotiseutualueella olevia saamelaisyhteisöjä. Kuitenkin historiallinen koltta-alue ja metsäsaamelaisalue on ollut tutkitusti laajempi, joten tämä tulee ottaa lainsäädäntötyössä huomioon varsinkin ILO-sopimuksen kirjauksien niin velvoittaessa.

Painotamme, että KP-sopimuksen tarkoittamia saamelaisten vähemmistöryhmiin kuuluvia saamelaisia on muuallakin kuin saamelaisten kotiseutualueella, erityisesti ns. vanhan Lapin rajan yläpuolella olevilla perinteisillä saamelaisalueilla, joiden vähemmistöryhmien oikeudet omaan kulttuuriinsa on myös turvattava.

Täten vastoin luonnoksessa lausuttua lausumme, ettei lakiehdotuksen voi

katsoa vahvistavan riittävästi saamelaisten oikeuksia koskevan perustuslain 17 §:n 3 momentin toteutumista.

Lausumme, että Oulangan kansallispuiston perustamisasiakirjoissa oli luvattu varmistaa alueen paikallisten kalastus- ja leiriytymisoikeudet. jäseniltä on tullut viestiä, että niitä on heikennetty, ja he vaativat käytänteiden korjaamista alkuperäiseen tilaan.

Oulangan suvantoihin he muun muassa vaativat palautettavaksi ns. matikkakoukkukalastus- ja katiskakalastusoikeudet jokivesistön alueella ryöstäytyneen vähempiarvoisen kalan pyytämiseksi, jotta Oulangan ja Savinan vähäisillä harjuksilla ja erityisesti arvokkaan, jo uhanalaiseksi vaarantuneen vaellustaimenen luonnonpoikasilla on mahdollisuus selviytyä ns. smolttivaiheeseen ja sitten alasvaellukseen läpi Oulankajoen haukea täynnä olevien suvantojen aina Venäjän Paana- ja Pääjärville asti syönnökselle.

Oulangan kansallispuiston alueella on lisäksi heikennetty paikallisten kulkemis- ja leiriytymisoikeuksia osana kalastusta, vaikka alueella on perinteisesti kalastettu ja leiriydytty osana metsäsaamelaista ja metsäsuomalaista kalastuskulttuuria jo Ruotsin kruunun antamalla erityiskalastusoikeuksilla ennen kansallispuiston perustamista.

Perinteiset kalastus- ja kulkuoikeudet, leiriytymiset sekä kalastuspaikat (Kiutaköngäs ja Jyrävä) on luvattu säilyttää paikallisille kansallispuistoa perustettaessa. Kiutaköngään ja Jyrävän kalastuksiin oli joillakin paikallisilla perheillä ikimuistoiset nautintaoikeudet, ja eräs paikallinen perhe luopui Ruotsin kruunun antamasta verkko-oikeudesta Jyrävään, jotta alue säilyisi virkistyskalastuskohteena. Siten nykyinen täysrauhointus on alueen perinteisen kalastuskulttuurillisten oikeuksien vastainen tilanne.

Se, että ko. paikka on nyt täyskalastuskiellossa, on johtanut Jyrävänsuvannon hauki-, särki- ja ahvenkannan räjähtämiseen, mikä ei ole alueen harjuksen- ja taimenenpoikasten etu. Sama on tilanne Kiutaköngään suvannossa ja alapuolisella Oulankajoella sekä Yläpuolisella Oulangan Avento- ja Savinalammella. Täysrauhointukset eivät siis ole vaellustaimenen etu, vaan ne lopulta johtavat ympäristömuutokseen, jossa vähempiarvoiset kalalajit ryöstäytyvät valtalajiksi, kun vesistön rehevöityminen ja jokivesien lämpeneminenkin ovat niille eduksi.

Vastuulliset kalastajat päästävät jo suurimman osan harjuksista ja taimenista pois joka tapauksessa ja ottavat näistä muista kaloista ruokakalat.

Painotamme, että paikallisilla tuleekin olla oikeus väliaikaisesti leiriytyä jokivarsissa ja käyttää maapuuta polttopuuksi, jos sitä ei ole tulipaikoilla enää saatavilla kansallispuiston liian suureksi paisuneen turistimäärän takia. Oulangan kansallispuistossa paikalliset kalastajat jo maksavat kalastusluvan yhteydessä polttopuu- ja jätehuoltomaksua, joten sitä samaa vapaaehtoista puistomaksua voitaisiin periä puiston rakenteiden, valvonnan ja polttopuiden ylläpitoon.

Kaivosyhtiö Latitude 66 kairailee ilman viranomaisten lupia Oulangan ja Kitkajoen vesistön valuma-alueella, mikä voi johtaa jokiin laskevien pohjavesien saastumiseen. Muistutamme, että vuonna 2006 Ylä-Oulankajokivarresta läheltä Oulangan kanjonia Venojärvellä kairattiin uraania huippupitoisuuksia ilman viranomaisten lupia, mikä johti lopulta poliisitutkintaan.

Latitude-yhtiö kaavailee omien sahakahvipuheidensa mukaan jopa pariakymmentä kappaletta uraanikultakobolttikaivoksia ja satelliittilouhoksia alueelle tulevan yhteisen keskusrikastamon tarpeisiin. Tällaiset kaivosmäärät jätevesi- ja pölypäästöineen saastuttaisivat Kitkan – Oulangan/Savinan – Kuusingin valuma-alueen vettä ja luontoa eli tulisivat pitkäaikaiseksi riskiksi, uhaksi ja saastuttajaksi koskiensuojelulla suojellun Koutajoen vesistön valuma-alueelle.

Mika Flöjt

puheenjohtaja

Heikki Hiltula

varapuheenjohtaja

Jouko Niikkonen

